Λόγος στους κεκοιμημένους (Άγιος Γρηγόριος Νύσσης)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 26 Μαΐου, 2018

Όσοι θεωρούν συμφορά την αναπόφευκτη ακολουθία της ανθρώπινης φύσης μας για εκείνους που εξέρχονται από τη ζωή και πενθούν βαρύτατα γι' αυτούς που μεταβαίνουν από το βίο αυτόν στο νοερό και ασώματο δε μου φαίνεται ότι σκέφτηκαν τι είναι η ζωή μας, αλλά παθαίνουν ό,τι και οι πολλοί, που από κάποια ανόητη συνήθεια ό,τι έχουν το αγαπούν ως καλό, ό,τι κι αν είναι. Και βέβαια όποιος προηγείται από την άλογη φύση στο λόγο και στη νόηση θα ταίριαζε να έχει σ' αυτό μονάχα ροπή, που παρουσιάζεται στην κρίση του λόγου καλό και προτιμητό και να μην προτιμά οπωσδήποτε αυτό που τους φαίνεται από κάποια συνήθεια και άκριτη προσκόλληση ευχάριστο και επιθυμητό. Γι' αυτό μου φαίνεται ότι είναι σωστό με κάποια επινόηση, αφού τους απομακρύνω από τη διάθεσή τους προς τη συνήθεια, να τους μεταφέρω όσο είναι δυνατό στην καλύτερη και πρέπουσα στους λογικούς σκέψη. Γιατί έτσι θα εξοριστεί από την ανθρώπινη ζωή η ανοησία γύρω από τα πάθη που επιδεικνύουν οι πολλοί. Και θα μπορούσε να γίνει η ανάλυσή μας σύμφωνη με το θέμα που μας απασχολεί, αν εξεταστεί πρώτα **τι είναι το αληθινά αγαθό**, θεωρήσομε έπειτα το ιδιαίτερο γνώρισμα της ασώματης ζωής, και εκτός από αυτά, αν αντιπαραβληθούν με όσα έχομε αυτά που μένουν να ελπίζομε. Έτσι θα προχωρήσει η θεωρία προς το στόχο του λόγου μας, ώστε να μετατεθεί η διάνοια των πολλών από το συνηθισμένο στο αγαθό. Επειδή σ' όλους τους ανθρώπους υπάρχει μια έμφυτη σχέση με το καλό και προς αυτό κινείται κάθε προαίρεση, προτάσσοντας το στόχο του καλού σε όλη την προσπάθεια της ζωής, γι' αυτό **η ακρισία αναφορικά με το πράγματι καλό προκαλεί συνήθως τα περισσότερα αμαρτήματα**. Αν ήταν πρόδηλο σε όλους το αληθινά αγαθό, δε θ' αστοχούσαμε ποτέ σ' εκείνο που η φύση του είναι η αγαθότητα ούτε θα συμβιβαζόμαστε εκούσια στη δοκιμή των κακών, αν δεν είχαν τα πράγματα την επίχρωση μιας απατηλής φαντασίας του καλού. Ας κατανοήσομε λοιπόν στο λόγο μας τούτο πρώτο, ποιο είναι το αληθινά αγαθό, ώστε από πλάνη σ' αυτό να μην επιδιώξομε κάποτε το χειρότερο στη θέση του καλού. Πρέπει λοιπόν, νομίζω, να βάλομε σαν προϋπόθεση του λόγου μας κάποιον ορισμό και χαρακτήρα του θέματός μας, που θα επιτρέψει να γίνει η κατανόηση του καλού χωρίς λάθος.

Ποιός είναι λοιπόν ο χαρακτήρας της αληθινής αγαθότητας;

Το να μην ωφελεί σε μια ειδική μόνο περίπτωση ούτε να φαίνεται ωφέλιμη ή άχρηστη για ορισμένα χρονικά διαστήματα ούτε να είναι καλή για έναν και για άλλον όχι, αλλά αυτό που από μόνο του κι από την ίδια τη φύση του είναι καλό και για όλους

και πάντοτε είναι το ίδιο. Αυτός είναι, κατά τη γνώμη μου βέβαια, ο άσφαλτος και αδιάψευστος χαρακτήρας της φύσεως του καλού. **Αυτό δηλαδή που δεν είναι καλό ούτε για όλους ούτε πάντοτε ούτε καθεαυτό χωρίς την εξωτερική συγκυρία, δε θα το θεωρούσαμε κυριολεκτικά στη φύση του καλού** . Γι' αυτό πολλοί από αυτούς που εξετάζουν απρόσεκτα τα όντα φαντάστηκαν ότι το καλό υπάρχει μέσα στα στοιχεία του κόσμου, ενώ από αυτά αν τα εξετάσει κάποιος δε θα βρει κανένα να είναι καλό καθεαυτό, για όλα και πάντοτε. Γιατί στη χρησιμότητα του καθενός έχει αναμιχθεί και η ενέργεια προς το αντίθετο. Το νερό, για παράδειγμα, είναι η σωτηρία εκείνων που ζουν σ' αυτό, η καταστροφή όμως για τα χερσαία αν πλημμυρίσει. Το ίδιο και ο αέρας είναι σωτήριος για όσα είναι στη φύση τους να ζούνε σ' αυτόν, για όσα όμως ανήκουν στα υδρόβια είναι επιβλαβής και καταστρεπτικός όταν βρεθεί κάποιο από αυτά μέσα σ' αυτόν. Και η φωτιά επίσης, ενώ σε κάτι χρησιμεύει, είναι βλαβερή στα περισσότερα. Αλλά και τον ίδιο τον ήλιο δε θα τον βρει κανένας ούτε σε όλους ούτε πάντοτε ούτε σε όλα καλό για όσους εκτίθενται σ' αυτόν. Σε μερικούς μάλιστα γίνεται πολύ βλαπτικός θερμαίνοντας πάνω από το κανονικό μέτρο, ξηραίνοντας υπερβολικά ό,τι δέχεται τη θέρμη του. Πολλές φορές προκαλεί αιτίες ασθενειών και κάνοντας ν' αρρωσταίνουν τα πιο καχεκτικά μάτια και κάνοντας με το σάπισμα των νερών να γεννηθούν ζωύφια βλαβερά και σιχαμερά μέσα στην υγρή βρωμιά και σαπίλα.

Όπως είπαμε λοιπόν μόνο από όλα πρέπει να προτιμούμε **ως καλό αυτό που πάντοτε και όμοια για όλους φαίνεται μέσα στη φύση του καλού, που είναι πάντοτε το ίδιο, και δε μεταβάλλεται ποτέ ανάλογα με τις εξωτερικές περιστάσεις**. **Για τα άλλα όσα σύμφωνα με μια ανόητη πρόληψη θεωρούνται καλά από τους ανθρώπους, εννοώ τις σωματικές ιδιότητες και τα εξωτερικά αγαθά, όπως η δύναμη και η ομορφιά, η λαμπρή καταγωγή, τα χρήματα, τα αξιώματα, οι επίσημες θέσεις και όλα τα σχετικά**, επειδή από μόνα τους μιλούν φανερά σε όλους, πρέπει, νομίζω, να τ' αποσιωπούμε και να μη φορτώνομε το λόγο μας με πανθομολογούμενα. Ποιος δε γνωρίζει πόσο βραχύβια είναι η δύναμη και η ομορφιά ή πόσο εύκολα χάνεται η εξουσία και πόσο ανυπόστατη είναι η δόξα ή μάταιος ο αγώνας των ανθρώπων για τα χρήματα, από τους οποίους κάποια σώματα θεωρήθηκαν ως καλά εξαιτίας του ωραίου χρώματος και της σπανιότητάς τους; Αφού αυτά τα καθορίσαμε μ' αυτόν τον τρόπο, πρέπει να σκεφτούμε για την παρούσα ζωή (εννοώ αυτήν που εκδηλώνεται με τη σάρκα) αν είναι κάτι που μπορούμε να του αποδώσομε το χαρακτήρα του καλού ή είναι κάτι διαφορετικό. Ό,τι βρει σχετικά με αυτόν η ανάλυσή μας, θα οδηγήσει οπωσδήποτε το νου αυτών που εξετάζουν, **πώς πρέπει ν' αντιμετωπίζουν τη μετάσταση από δω**.

Η σωματική μας λοιπόν ζωή είναι πλήρωση και κένωση που εκδηλώνεται με δύο τρόπους˙ ο ένας με το φαγητό και το ποτό, ενώ ο άλλος με την εισπνοή του αέρα και την εκπνοή του, χωρίς τα οποία δεν είναι δυνατό να υπάρξει ζωή σωματική. Όταν η

εναλλαγή των δύο τούτων δεν ενοχλεί τον άνθρωπο, τότε παύει και να ζει. Γιατί έπειτ' από αυτό σταματά τελείως η εκδήλωση της ζωής, επειδή σ' αυτούς που νεκρώθηκαν ούτε εισρέει κάτι από τα έξω ούτε αποβάλλεται, αλλά διαχωρίζεται και διαλύεται στα συγγενή στοιχεία που συνιστούν το σώμα. Στο εξής η φύση ηρεμεί στην ησυχία αναπαύοντας το συγγενικό και ομόφυλο στο οικείο στοιχείο τους, το γεώδες στη γη, στον αέρα το αερώδες, στο υγρό το οικείο σ' αυτό, και στο θερμό το κατάλληλο σ' αυτό. Δεν συμπλέκεται βίαια και καταναγκαστικά ο όγκος που συγκροτείται από ετερογενή, αλλά, αφού επανέλθει καθένα από τα δικά μας στην οικεία εστία του, από τη στιγμή αυτή παύει η φύση να συνέχει μέσα της αναγκαστικά τη συμφυΐα των αλλοφύλων στοιχείων. Κι αν κάποιος συμπεριλάβει για το είδος αυτό της ζωής μαζί με όσα είπαμε και τον ύπνο και την εγρήγορση, δε θα απομακρυνθεί από την αλήθεια. Γιατί αποκάμνει η φύση συρόμενη κι από αυτά πάντοτε στα αντίθετα, άλλοτε παραλύοντας από τον ύπνο κι ύστερα πάλι ζωντανεύοντας με την εγρήγορση, που και με τα δύο αυτά ετοιμάζεται για να κενώνεται και να πληρούται. Αν λοιπόν το γνώρισμα της ζωής μας είναι **η πλήρωση** και **η κένωση**, θα ήταν καλό να εξετάσομε τώρα το χαρακτήρα που προείπαμε για την κρίση του καλού σε αντιπαραβολή με τα ιδιώματα της ζωής, ώστε να διαπιστώσομε με σαφήνεια είτε **είναι η ζωή αυτή το αληθινό αγαθό** είτε κάτι άλλο έξω από αυτά.

Ότι λοιπόν η πλήρωση καθεαυτήν δεν είναι σωστό να αποδοθεί στη φύση του καλού είναι τούτο φανερό σε όλους από το ότι και το αντίθετό της (εννοώ την κένωση), νομίζεται πως είναι καλό. Γιατί για όσους βρίσκονται σε εναντία αντίθεση μεταξύ τους δεν είναι δυνατό ο λόγος για το καλό να συμφωνεί το ίδιο και με τα δύο αντίθετα, αλλά αν είναι το ένα κατά τη φύση του καλό, το αντίθετό του θα είναι οπωσδήποτε κακό. Ωστόσο εξίσου από καθένα από αυτά η φύση μας αντλεί χρησιμότητα. Επομένως δεν είναι δυνατό να δεχτούν τον χαρακτηρισμό του καλού είτε η πλήρωση ούτε η κένωση. Αποδείχθηκε λοιπόν ότι **η πλήρωση είναι κάτι διάφορο από το αγαθό**. Γιατί από όλους γίνεται αποδεκτό ότι ούτε για όλους ούτε πάντοτε ούτε σε κάθε είδος του είναι προτιμητό αυτό το αγαθό. Δεν είναι ολέθριο να δημιουργείται ο κόρος μόνο στα βλαβερά, αλλά και στα ωφέλιμα αν υπερβεί κανένας τη χρησιμότητα με την αμετρία, αυτό γίνεται πολλές φορές αίτιο κινδύνων και διαφθοράς. Κι αν κάποτε ενώ μια κατάσταση κορεσμού ζητεί την κένωση άλλος κορεσμός επιβαρύνει τον παρόντα, τότε αυτό γίνεται συσσώρευση κακών που προχωρεί σε αθεράπευτα πάθη.

Επομένως ούτε για τον καθένα ούτε οπωσδήποτε η πλήρωση είναι αγαθό, αλλά και αναφορικά με κάτι και κάποτε και κατά το ποσόν και κατά το ποιο προκύπτει από αυτό η χρησιμότητα. Έτσι μπορεί να βρει κανένας κι αυτό που νοείται από το αντίθετο (εννοώ την **κένωση**) ότι και επικίνδυνο είναι για όσους το υπομένουν, αν υπερβεί το μέτρο η χρήση του, και πάλι δεν περνά ανώφελα, αν συμβαδίζει με κάτι από όσα ωφελούν χωρίς να παραλείπεται ο χρόνος και το ποσό και το ποιο από τη

χρησιμότητα της κένωσης. Επειδή λοιπόν δε συμφωνεί με το χαρακτήρα του καλού, το είδος της ζωής αυτής που ζούμε, η λογική ακολουθία όσων είπαμε μας κάνει, να ομολογήσομε ότι **η μετάσταση από αυτόν το βίο δεν είναι χωρισμός από κανένα αγαθό**. Γιατί είναι φανερό ότι το αληθινά και κυριολεκτικά και αρχικά αγαθό ούτε κένωση είναι ούτε πλήρωση, που και κάποτε αποδείχτηκαν χρήσιμα και ως προς κάτι και σε κάποια και δεν έχουν ωστόσο το χαρακτήρα του αγαθού που υπάρχει αληθινά.

Επειδή λοιπόν η αντίθεση είναι του αληθινά αγαθού προς το μη αληθινά αγαθό και είναι άμεση η εναντίωση των δύο αυτών, θα είναι λογικά ακόλουθο να πιστεύομε για όσους χωρίζονται από το μη αληθινά καλό ότι η μετάστασή τους από δω γίνεται προς το από τη φύση του καλό, που πάντοτε και για τον καθένα και σε όλα είναι αγαθό κι ούτε είναι αγαθό ανάλογα με το χρόνο ούτε αναφορικά με κάτι ούτε σε μερικά ούτε για κάτι, αλλά πάντοτε είναι το αυτό όπως ήταν. Προς αυτό λοιπόν μεταβαίνει από τη ζωή της σάρκας η ανθρώπινη ψυχή και μετέχει σε μια άλλη κατάσταση ζωής πέρα από την παρούσα. Τη ζωή αυτή είναι αδύνατο να δουν με ακρίβεια τι είναι όσοι είναι ακόμη αναμιγμένοι στη σάρκα, από την απεμπλοκή μας όμως από όσα γνωρίζομε στη ζωή μας αυτή είναι δυνατό να πραγματοποιήσομε μια εικασία κατ’ αναλογία. Γιατί δε θα βρεθεί πια πλεγμένη με τη σωματική παχύτητα ούτε να ζει μέσα στην ισοδυναμία των αντίθετων, που η ισόπαλη μεταξύ τους μάχη μας συγκροτεί και μας εξασφαλίζει την υγεία (γιατί η υπερίσχυση ενός από τα αντίθετα και η υποχώρηση γίνεται πάθος και νόσημα της φύσης μας), κατά την οποία κανένα ούτε όταν κενώνεται συστέλλεται ούτε όταν φορτίζεται δυσφορεί, αλλά και από τα δυσάρεστα του αέρα μένει τελείως έξω (εννοώ το κρύο και τη ζέστη) και είναι απαλλαγμένη από όλα όσα νοούνται αντίθετα, μπαίνοντας όμως σ’ εκείνα, όπου η ζωή είναι ελεύθερη από όλους τους αναγκαίους κόπους και ανεπηρέαστη˙ δεν κακοπαθεί από τη γεωργία, δεν υπομένει ταλαιπωρίες στη θάλασσα, δεν εξαπατά στο χοντρικό και λιανικό εμπόριο και είναι μακριά από την ταλαιπωρία της οικοδομικής και της υφαντικής και των βάναυσων τεχνών. Ζει ζωή ήρεμη και ήσυχη1, όπως λέει ο Παύλος˙ δεν ιππομαχεί, δε ναυμαχεί, δε συγκρούεται εκ του συστάδην με παράταξη πεζών, δεν ασχολείται με την κατασκευή όπλων, δε μαζεύει φόρους, δεν κατασκευάζει τάφρους και τείχη. Αλλ’ **είναι απαλλαγμένη από όλα αυτά και ελεύθερη** και ούτε την ενοχλούν ούτε ενοχλεί. Σ’ αυτήν δεν έχουν θέση ο δούλος και ο κύριος, ο φτωχός κι ο πλούσιος, η ευγένεια και η κακή γενιά, η ιδιωτική ασημαντότητα και η δύναμη της εξουσίας και οποιαδήποτε ανάλογη ανωμαλία. Γιατί παρακάμπτει την ανάγκη όλων αυτών και των ομοίων τους η αυτάρκεια εκείνης της ζωής και το άυλό της, όπου αυτό που συγκρατεί την υπόσταση της ψυχής δεν αποτελεί μετουσία ενός ξηρού και υγρού, αλλά την κατανόηση της θείας φύσης, και δεν αμφιβάλλομε ότι η μετοχή δεν είναι της πνοής του αέρα, αλλά του αληθινού και αγίου Πνεύματος2. Αυτών η απόλαυση δεν εναλλάσσεται όμοια με την εδώ ζωή με απόκτηση και στέρηση, με εισδοχή και αποβολή, αλλά πάντοτε γεμίζει και ποτέ ο κόρος δεν περιορίζει την πλήρωσή της. Γιατί η νοερή απόλαυση είναι δίχως βάρος

και ποτέ δεν συμπληρώνεται, αλλά ακόρεστα πλημμυρά με τις επιθυμίες αυτών που απολαμβάνουν. Γι' αυτό **εκείνη η ζωή είναι ζωή μακάρια και απρόσβλητη από κακό και δεν πέφτει στην πλάνη των αισθησιακών ηδονών για την κρίση του καλού**.

Ποιό είναι λοιπόν το θλιβερό που έχει το πράγμα για το οποίο βυθιζόμαστε στο πένθος κατά τη μετάσταση των φίλων μας; Εκτός εάν θεωρεί κανένας λυπηρό το γεγονός ότι η μετάστασή τους γίνεται προς τη ζωή την χωρίς πάθη και ταλαιπωρίες, που δε δέχεται πόνους από χτυπήματα, δε φοβάται την απειλή της φωτιάς, τα τραύματα από ξίφος, τις συμφορές από τους σεισμούς και τα ναυάγια και τις αιχμαλωσίες, τις επιθέσεις από τα σαρκοβόρα θηρία, τα κεντριά και τα δαγκώματα από ιοβόλα ερπετά˙ στη ζωή αυτή όπου κανένας δε φουσκώνει από έπαρση ούτε τον καταπατούν στην αφάνειά του˙ και δε γίνεται θηρίο από το θράσος ούτε κατατρομάζει από δειλία ούτε φουντώνει βράζοντας από το θυμό και μανιάζοντας ούτε ταράζεται από το φόβο, επειδή δεν μπορεί ν' αντισταθεί στη βία του ισχυρού, όπου δεν υπάρχει ανησυχία για τις συνήθειες των βασιλέων, για το είδος των νόμων, για το πώς συμπεριφέρονται οι διάφοροι άρχοντες, τι λογής είναι οι φορολογικοί κατάλογοι, πόσος ο ετήσιος φόρος, ούτε αν έγιναν κατακλυσμιαίες βροχές που σκέπασαν με την υπερβολή τους τα χωράφια ούτε αν το χαλάζι έκαψε τις ελπίδες των γεωργών ούτε αν επικράτησε ανομβρία και ξηραίνει κάθε γέννημα. Αλλά είναι τελείως ελεύθερος και από τα άλλα δεινά της ζωής˙ η ορφάνια δεν κάνει να σκυθρωπάζει η ζωή εκείνη, για τα δεινά της χηρείας δεν υπάρχει εκεί θέση, άνεργες μένουν και οι ποικίλες σωματικές αρρώστιες, είναι εξορισμένοι από τη ζωή αυτή οι φθόνοι εναντίον των ευτυχισμένων, η περιφρόνηση όσων δυσπραγούν κι όλα τα όμοια˙ ίσο δικαίωμα στο λόγο και στο νόμο με όλη την ειρηνική ελευθερία συμπορεύονται στην πολιτεία των ψυχών, αφού καθένας έχει ό,τι ετοιμάσει με θέλησή του. Κι αν έχει από αβουλία προκύψει κάτι κακό αντί κάτι καλύτερο, ο θάνατος δεν είναι υπεύθυνος γι' αυτά, αφού η προαίρεση προτίμησε δικαιωματικά ό,τι ήθελε.

Για ποιό λόγο λοιπόν δυσανασχετούν όσοι θρηνούν εκείνον που φεύγει; Και βέβαια, αν δεν έλειπε κάθε συναίσθηση εμπαθής αυτός που μαζί με το σώμα αποδύθηκε την ηδονή και τη λύπη, εκείνος ου ήταν πιο δίκαιο να θρηνήσει όσους επέζησαν, οι οποίοι παθαίνουν το ίδιο μ' εκείνους που ζουν στο δεσμωτήριο3˙ αυτούς η εξοικείωση με τα θλιβερά και η συντροφιά του σκοταδιού τους έκανε να θεωρούν υποφερτή και άνετη την κατάστασή τους. Και ίσως κι αυτοί θλίβονται γι' αυτούς που αποφυλακίζονται, επειδή αγνοούν τη χαρά που περιμένει όσους απαλλάχτηκαν από το σκοτάδι. Γιατί αν ήξεραν τα θεάματα που προσφέρει το ύπαιθρο, την ομορφιά του αιθέρα και το ύψος του ουρανού, τις λάμψεις των δύο φωστήρων, τους χορούς των άστρων, τις περιόδους του ήλιου και της σελήνης την πορεία, την χιλιόπλουμη ομορφιά της γης από τα διάφορα φυτά, την ήμερη δίψα της θάλασσας που καθρεφτίζει τον ήλιο κι ανατριχιάζει σουφρώνοντας στο ελαφρό

αεράκι, την ομορφιά των κτηρίων των πόλεων, δημόσιων και ιδιωτικών, που στολίζουν τις λαμπρές και πλούσιες πολιτείες, αν λοιπόν τα ήξεραν αυτά και τα όμοια όσοι γεννήθηκαν μέσα στο δεσμωτήριο, δε θα έκλαιγαν αυτούς που απολύονται από τη φυλακή σα να χάνουν κάποιο αγαθό.

Αυτό λοιπόν είναι φυσικό να σκέφτονται οι έξω από το δεσμωτήριο γι' αυτούς που είναι ακόμα κλεισμένοι μέσα στο δεσμωτήριο, ότι δηλαδή ταλαιπωρούνται σε μια θλιβερή ζωή˙ έτσι νομίζω ότι και όσοι βγήκαν από τη φυλακή του βίου αυτού, αν μπορούσαν να δείξουν με τα δάκρυά τους τη συμπάθειά τους προς όσους κακοπαθούν, **έπρεπε να θρηνούν και να κλαίνε αυτούς που η ζωή τους συνεχίζεται μέσα στις οδύνες του βίου αυτού, επειδή δε βλέπουν τις υπερκόσμιες και άυλες ομορφιές**, τους θρόνους και τις αρχές και τις εξουσίες και τις κυριότητες και τις αγγελικές στρατιές και τις συναθροίσεις των οσίων και την άνω πόλη και την υπερουράνια ομήγυρη εκείνων που έχουν απογραφεί στον ουρανό4. Γιατί **το υπέρτερο κάλλος αυτών, που ο αψευδής λόγος του Θεού βεβαίωσε ότι βλέπουν οι καθαροί στην καρδιά**5**, είναι καλύτερο από κάθε ελπίδα και ανώτερο από ό,τι φαντάζεται ο νους μας** . Και δεν είναι αυτό μόνο για το οποίο θα νομίζαμε άξιο να στενάζομε και να λυπούμαστε τους νεκρούς, αλλά και το ό,τι αν και περιβάλλουν τη ζωή μας τόσα οδυνηρά, επιμένει μέσα τους τέτοια συμπάθεια γι' αυτά, τα οδυνηρά, ώστε δεν δέχονται την επήρειά τους σαν κάτι το αναγκαίο, αλλά φροντίζουν να μένουν μαζί τους για πάντα. Η επιθυμία δηλαδή για τις αρχές και την απόκτηση περισσοτέρων πραγμάτων και τις απολαυστικές αυτές λαιμαργίες και όποιο άλλο παρόμοιο επιδιώκεται, για τα οποία δημιουργούνται και τα όπλα και οι πόλεμοι και οι αλληλοσκοτωμοί και όλη η ταλαιπωρία και η δολιότητα που επιχειρείται θελληματικά, δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια **συσσώρευση συμφορών που εισάγεται στη ζωή θελληματικά με ζήλο και προθυμία**. Αλλά βέβαια **στους πεθαμένους δεν υπάρχει διάθεση για δάκρυα, όπως δεν υπάρχει και καμιά άλλη διάθεση, αλλά, επειδή αυτοί που έχουν απαλλαγεί από τη σάρκα και το αίμα είναι νους και πνεύμα, δεν είναι φυσικό να φανερωθούν σ' αυτούς που είναι χωμένοι μέσα στην παχιά ύλη του σώματος ούτε να νουθετήσουν τους ανθρώπους με το παράδειγμά τους ν' αποστούν από την λανθασμένη κρίση για τα όντα** . Ας συνομιλήσομε λοιπόν αντί μ' εκείνους με το νου μας και, αφού εξέλθομε νοερά όσο είναι δυνατό από τα σώματα και αποσπάσομε την ψυχή μας από την προσκόλλησή της στην ύλη, ας πούμε.

Ω άνθρωπε, ο καθένας εσύ που μετέχεις την ανθρώπινη φύση, «πρόσεχε τον εαυτό σου»6, σύμφωνα με το παράγγελμα του Μωυσή, και μάθε ακριβώς ποιος είσαι, **διαχωρίζοντας με τη σκέψη σου τι αληθινά είσαι και τι είναι εξωτερικό γνώρισμά σου**, μήπως, βλέποντας τα έξω από τον εαυτό σου, νομίσεις πως βλέπεις τον ίδιο τον εαυτό σου. Μάθε από τον μεγάλο Παύλο που εξέτασε τη φύση μας με ακρίβεια και λέει ότι **ο άνθρωπος είναι εξωτερικός και εσωτερικός κι όταν ο**

πρώτος φθείρεται, ο δεύτερος ανανεώνεται 7. Μη λοιπόν, βλέποντας αυτό που φθείρεται, νομίζεις πως βλέπεις τον εαυτό σου (γιατί κάποτε κι αυτό **θα καταστεί ελεύθερο από τη φθορά**, όταν κατά την **αναγέννησή** μας το θνητό και διαλυτό θα μεταποιηθεί στο αθάνατο και αδιάλυτο8, αλλά τώρα ρέει και διαφεύγει και φθείρεται αυτό που προβάλλει στο εξωτερικό μας). Δεν πρέπει επομένως να μας απασχολεί αυτό, γιατί δεν πρέπει να προσέχομε και κανένα άλλο από όσα φαίνονται, αφού ο Παύλος είπε˙ «*να μην προσέχομε αυτά που φαίνονται, αλλά όσα δε φαίνονται*»9, γιατί **όσα βλέπομε είναι πρόσκαιρα, ενώ τα αόρατα είναι αιώνια**. Αλλά, αφού στρέψομε την προσοχή μας στα αόρατα, **να πιστεύομε ότι υπάρχει αληθινά εκείνο που διαφεύγει την κατανόηση μέσω των αισθήσεων**.

Σύμφωνα λοιπόν με το λόγο των Παροιμιών «*ας γνωρίσομε τον εαυτό μας*»10. **Η γνώση του εαυτού μας γίνεται το καθαρτήριο των αμαρτιών μας από άγνοια**. Δεν είναι όμως εύκολο να γνωρίσει τον εαυτό του αυτός που θέλει πραγματικά να γνωρίσει τον εαυτό του, αν κάποιος τρόπος κατανόησης δεν κάνει για μας δυνατό το αδύνατο. Γιατί, όπως η φύση έκανε στα σωματικά μάτια, που βλέπουν όλα τα άλλα δεν βλέπουν όμως τον εαυτό τους, με τον ίδιο τρόπο και **η ψυχή, ενώ ερευνά όλα τα άλλα κι ασχολείται λεπτομερώς με όλα τα έξω από αυτήν και τα ανιχνεύει, της είναι αδύνατο να δει τον εαυτό της** ˙ ας μιμηθεί λοιπόν η ψυχή αυτό που γίνεται με τα μάτια. Κι εκείνα δηλαδή, επειδή δεν έχουν από τη φύση τους τη δύναμη για την αυτοθεώρησή τους ν’ αναστρέψουν την οπτική τους ενέργεια και να δουν τον εαυτό τους, αφού δούνε μέσα σε κάτοπτρο τη μορφή και το σχήμα του ίδιου του περιγράμματος, βλέπουν τον εαυτό τους με την εικόνα. Έτσι και η ψυχή πρέπει να κοιτάζει τη δική της εικόνα και ό,τι δει στο αποτύπωμα με το οποίο έχει αποδοθεί, αυτό να δει ως δικό της. Πρέπει όμως να μεταβάλω λίγο το παράδειγμα, για να γίνει αντιληπτό το νόημα. Στη μορφή δηλαδή μέσα στο κάτοπτρο η εικόνα σχηματίζεται σύμφωνα με το αρχέτυπο, ενώ στο αποσφράγισμα της ψυχής κατανοούμε το αντίστροφο˙ η μορφή δηλαδή της ψυχής απεικονίζεται σύμφωνα με το θείο κάλλος. Γι’ αυτό, **όταν η ψυχή στρέφεται στο αρχέτυπό της, τότε βλέπει ακριβώς τον εαυτό της**.

Τι είναι λοιπόν το θείο με το οποίο έχει ομοιωθεί η ψυχή; Δεν είναι σώμα, σχήμα, μορφή, μέγεθος, σκληρότητα, βάρος, τόπος, χρόνος, κανένα άλλο παρόμοιο με όσα γίνεται γνωστή η υλική κτίση. Αλλά, αφού αφαιρεθούν όλα αυτά και τα όμοια, πρέπει ό,τι μένει να το κατανοούμε οπωσδήποτε ως κάτι **νοερό και άυλο** και ανέγγιχτο και ασώματο και αδιάστατο. Αν λοιπόν νοείται ως τέτοιος ο χαρακτήρας του αρχετύπου, είναι ασφαλώς λογικά ακόλουθο να κατανοήσομε ότι η ψυχή έχει λάβει μορφή με τους ίδιους χαρακτήρες σύμφωνα μ’ εκείνο το είδος, ώστε να είναι κι αυτή άυλη, άμορφη, νοερή και ασώματη.

Ας σκεφτούμε λοιπόν **πότε η ανθρώπινη φύση προσεγγίζει περισσότερο στην αρχέτυπη ομορφιά˙ μέσα στη ζωή της σάρκας ή όταν βγούμε έξω από**

αυτήν. Αλλ’ αυτό είναι φανερό στον καθένα, ότι, όπως η σάρκα επειδή είναι υλώδης δένεται στενά με την υλική ζωή, έτσι και η ψυχή μετέχει τότε την νοερή και άυλη ζωή, **όταν αποτινάξει την ύλη που την περιέχει**. Ποιο λοιπόν από αυτά είναι άξιο συμφοράς; Αν το αληθινό αγαθό ήταν το σώμα, έπρεπε να δυσανασχετούσαμε σχετικά με τον αποχωρισμό μας από τη σάρκα, επειδή εκπίπτοντας από εκείνο, συναποβάλλομε ασφαλώς μαζί με το σώμα και την οικειότητά μας προς το αγαθό. Επειδή όμως είναι νοερό και ασώματο το πάνω από κάθε έννοια αγαθό που έχομε γίνει κατ’ εικόνα του, είναι λογικά ακόλουθο να πεισθούμε, όταν με το θάνατο μεταβαίνομε στο ασώματο, ότι προσεγγίζομε σ’ εκείνη τη φύση που είναι χωρισμένη από κάθε σωματική παχύτητα, και, αφού ξεντυθούμε σαν κάποιο προσωπείο αποτροπιαστικό τη σάρκινη ενδυμασία μας, να **ξαναγυρίσομε στο οικείο κάλλος με το οποίο είχαμε μορφωθεί παίρνοντας την εικόνα του αρχετύπου** 11. Η σκέψη αυτή θα γίνει αφορμή χαράς κι όχι κατήφειας γι’ αυτούς που αναφέρομε, γιατί ο άνθρωπος, αφού εκπλήρωσε την αναπόφευκτη αυτή λειτουργία, δε ζει πια με διάφορα στοιχεία, αποδίδοντας στο καθένα το δικό του που το ερανίστηκε από αυτά, αλλά ζει αφού επανήλθε στην οικεία σ’ αυτόν και φυσική του εστία την καθαρή κι ασώματη.

Πραγματικά **είναι αληθινά ξένη και ξενόφερτη για την ασώματη φύση η μάζα του σώματος**, με την οποία συμπλεγμένη εδώ κάτω ο νους ταλαιπωρείται ζώντας μια αλλόφυλη ζωή. Γιατί η συμβίωση συμπλεγμάτων στοιχείων μεταξύ τους, σα να είναι άνθρωποι που από διάφορους λαούς συνιστούν ένα δήμο, γίνεται βεβιασμένη και ασύμφωνη, επειδή καθένα έλκεται από τη φύση του στο συγγενικό του και οικείο. Και ο νους που έχει αναμιχθεί μέσα σ’ αυτά, που είναι ασύνθετος με απλή και μονότροπη φύση ζει σε στοιχεία ξένα και αλλότρια, αφού είναι ετερογενής από το δήμο των στοιχείων που τον περιέχουν, και, αφού από κάποια ανάγκη φυτεύθηκε μέσα στη σωματική πολυμέρεια, παραβιάζει τη φύση του κατά την ένωσή του με τα αλλόφυλα. Κι επειδή τα στοιχεία κατά τη διάσπαση του ενός από το άλλο έλκονται φυσικά στο συγγενικό και οικείο, η αίσθηση λυπάται, επειδή ο σύνδεσμος διαλύεται και διασπάται κατ’ ανάγκην˙ και μαζί με την αίσθηση στενοχωρείται και το διανοητικό στοιχείο της ψυχής που κλίνει από συνήθεια προς αυτό που κάθε φορά το λυπεί. Τότε λοιπόν ο νους σταματά να δυσφορεί και να στενοχωριέται, όταν βγει έξω από τη μάχη που συνίσταται στη συμπλοκή των αντίθετων. Όταν λοιπόν ή ηττηθεί το ψυχρό αφού νικήσει το θερμό ή το αντίθετο η θερμότητα αποφύγει την περίσσεια του ψύχους και το υγρό υποχωρήσει στο ξηρό που επικράτησε ή διαλυθεί το πάγιο του ξηρού με την επικράτηση του υγρού, τότε, αφού με το θάνατό μας σταματήσει ο πόλεμος, ο νους ειρηνεύει αφήνοντας το πεδίο της μάχης, εννοώ το σώμα, και βγαίνοντας έξω από την παράταξη των στοιχείων ζει καθεαυτόν κι αναλαμβάνει με την ησυχία την καταπατημένη ισχύ του από τη σύγκρουση του σώματος.

Αυτά λοιπόν και τα παρόμοια ο νους απευθύνει σ’ αυτούς που ζούνε μέσα στο σώμα

βγάζοντας σχεδόν φωνή και λέγοντας˙ Ω άνθρωποι, **ούτε που βρίσκεστε γνωρίζετε ακριβώς και ούτε ακόμα γνωρίζετε που θα μεταβείτε**. Τι λογής είναι αυτό που έχετε κατά τη φύση του, ο λόγος ακόμα δεν μπόρεσε να βρει, αλλά παρατηρεί μόνο το συνηθισμένο τρόπο ζωής, χωρίς να μπορεί να αντιληφθεί ποια είναι η φύση του σώματος, ποια η δύναμη των αισθήσεων, ποια η διαρρύθμιση των μελών του σώματός μας, πώς έχουν τακτοποιηθεί τα σπλάχνα, ποια είναι η ανεξάρτητη κίνηση των νεύρων, πώς ένα μέρος της τροφής πήζει κι αποτελεί τα οστά κι ένα άλλο μεταβάλλεται στη φωτεινή λάμψη του ματιού, πώς από την ίδια τροφή και το ίδιο ποτό ένα μέρος απολεπτύνεται στις τρίχες, άλλο πλαταίνει σε νύχια πάνω στις άκρες των δακτύλων, ή πώς ανάβει πάντοτε η φλόγα της καρδιάς και διασκορπίζεται με τις φλέβες σ' όλο το σώμα, ή πως ό,τι πίνομε, όταν φτάσει στο ήπαρ, μεταβάλλει και την όψη του και το ποιο του και γίνεται αίμα με κάποια αυτόματη αλλοίωση. Ως την παρούσα στιγμή όλων αυτών η γνώση δεν έχει βρεθεί, ώστε αγνοούμε τη ζωή μέσα στην οποία ζούμε. Τη ζωή τη χωρισμένη από τις αισθήσεις αδυνατούν ολότελα να δούνε όσοι συζούν με την αίσθηση. **Πώς θα μπορούσε να δει κανένας με την αίσθηση ό,τι είναι έξω από την αίσθηση;** Αφού λοιπόν και οι δύο εκφάνσεις της ζωής είναι όμοια άγνωστες, η μία **γιατί αποβλέπομε μόνο σ' ό,τι φαίνεται**, και η άλλη γιατί δεν τη συλλαμβάνει η αίσθηση, **τι έχετε πάθει, ω άνθρωποι, και νομίζετε ότι αυτή η ζωή που ζείτε είναι αγαθή ενώ την αγνοείτε, και την άλλη την φοβάστε και την τρομάζετε, γιατί είναι φοβερή και τρομερή για τίποτε άλλο βέβαια παρά μόνο γιατί είναι άγνωστο τι είναι;** Κι όμως πολλά άλλα που και με τις αισθήσεις αντιλαμβανόμαστε και αγνοούμε δεν τα φοβόμαστε.

Πράγματι ποια είναι η φύση όσων βλέπομε στον ουρανό ή τι είναι αυτό που κινεί τους ουρανούς εκ του αντιθέτου, ή ποιο είναι αυτό που στηρίζει την παγιότητα της γης, πως η ρευστή φύση του νερού προέρχεται πάντοτε από τη γη και η γη δεν αδειάζει και πολλά άλλα παρόμοια ούτε τα έχομε μάθει ούτε θεωρούμε την άγνοιά μας άξια φόβου. Αλλά ακόμα και για την ίδια τη φύση που υπερβαίνει κάθε νου, τη θεία και μακάρια και ακατάληπτη, πιστεύομε ότι υπάρχει, με τι όμως γίνεται αντιληπτό το είναι της δεν μπορέσαμε να καταλάβομε με μια εικασία, και όμως αγαπούμε με όλη μας την καρδιά και την ψυχή και τη δύναμή μας12 αυτό που αγνοούμε, αυτό που δεν μπορούμε να καταλάβομε με τους συλλογισμούς μας.**Γιατί λοιπόν ο παράλογος αυτός φόβος δημιουργείται μόνο για τη ζωή που μας περιμένει μετά τη ζωή αυτή και από άγνοια μόνον φοβόμαστε αυτό που αγνοούμε**, όπως γίνεται με τα παιδιά που τρομάζουν από ανυπόστατες υποψίες; Όποιος θέλει να αντικρίσει την αλήθεια των όντων πρώτα κατανοεί το πράγμα, έπειτα σκέφτεται ποια είναι η φύση του είτε είναι κάτι ωφέλιμο κι ευάρεστο ή κάτι βαρύ και δυσάρεστο. Εκείνο όμως που είναι τελείως άδηλο και άγνωστο, πώς κάποιος από όσους έχουν νουν θα κρίνει πως είναι δύσκολο πράγμα μόνο η αποφυγή της συνήθειας υποπτευόμενος πως είναι προσβολής φωτιάς ή κάποιου θηρίου; Μολονότι **η ζωή μας διδάσκει με σαφήνεια να μην προσέχομε πάντοτε τη**

συνήθεια, αλλά να μεταφερόμαστε πάντοτε με τις επιθυμίες μας στο καλό . Ούτε οι άνθρωποι ζούνε πάντοτε σε εμβρυακή ζωή, αλλά όσο είναι μέσα στα σπλάχνα, η φύση κάνει ευχάριστη τη ζωή τους μέσα σ' αυτά˙ ούτε όταν βγούνε έξω μένουν για πάντα προσκολλημένοι στη θηλή, αλλά όσο αυτό είναι ωφέλιμο και κατάλληλο στη βρεφική ηλικία. Έπειτα από αυτό προχωρούν σε άλλο στάδιο της ζωής, που με τίποτε δεν τους πείθει η συνήθεια να παραμείνουν στο θηλασμό. Μετά τη νηπιακή περίοδο άλλα πράγματα κάνουν τα μικρότερα παιδιά και άλλα τα μεγαλύτερα˙ σ' αυτά προχωρεί διαδοχικά και χωρίς λύπη ο άνθρωπος αλλάζοντας με την ηλικία και τη συνήθεια.

Όπως λοιπόν, αν είχε φωνή το έμβρυο μέσα στη μήτρα, θα αγανακτούσε όταν με τη γέννηση έβγαινε από τα σπλάχνα και θα φώναζε ότι παθαίνει κάτι φοβερό αποσπώμενο από την ευχάριστη ζωή του (πράγμα και που κάνει χύνοντας το δάκρυ μαζί με την πρώτη αναπνοή ευθύς με τη γέννησή του, σα να αγανακτεί και να θρηνεί για το χωρισμό του από τη ζωή που είχε συνηθίσει), έτσι μου φαίνονται ότι, όσοι αγανακτούν για τη μεταβολή της ζωής αυτής, παθαίνουν ό,τι και τα έμβρυα με το να θέλουν να ζουν συνεχώς μέσα στο χώρο αυτής της υλικής αηδίας.**Όταν η ¨ωδίνη¨ του θανάτου ξεγεννά τους ανθρώπους σε άλλη ζωή, αυτοί όταν προχωρήσουν σ' εκείνο το φως και αναπνεύσουν από το καθαρό Πνεύμα διαπιστώνουν με την πείρα τους πόσο μεγάλη είναι η διαφορά της ζωής εκείνης από την τωρινή. Εκείνοι όμως που απομένουν στον υγρό τούτο και πλαδαρό βίο σε κατάσταση κυριολεκτικά εμβρύου και όχι ανθρώπου ταλανίζουν αυτόν που βγήκε πιο πριν από τη φυλακή που μας περιέχει, σα να έχει βγει από κάτι καλό**, επειδή δεν γνωρίζουν ότι όμοια με το βρέφος που γεννήθηκε ανοίγουν εκείνου τα μάτια, όταν βγει έξω από την τωρινή φυλακή του (και πρέπει ασφαλώς να σκέφτεται τα μάτια της ψυχής με τα οποία διακρίνει την αλήθεια των όντων) κι ανοίγει το αισθητήριο της ακοής με το οποίο ακούει «*τα άρρητα ρήματα που δεν επιτρέπεται να τα εκφράσει ο άνθρωπος*» όπως λέει ο Απόστολος13, ανοίγει επίσης το στόμα του και έλκει το καθαρό και άυλο Πνεύμα, που τον τονώνει για τη νοητή φωνή και τον αληθινό λόγο, όταν αναμιχθεί με το τραγούδι όσων εορτάζουν στο χορό των αγίων. Έτσι **αξιώνεται και γνώση θεία** με την οποία γνωρίζει σύμφωνα με την ψαλμωδία, «*ότι ο Κύριος είναι αγαθός*»14, και με τη λειτουργία της όσφρησης αισθάνεται την ευωδία του Χριστού, προσλαμβάνει επίσης την οπτική δύναμη αγγίζοντας η ψυχή την αλήθεια και ψηλαφώντας το λόγο κατά τη μαρτυρία του Ιωάννη.

Αν αυτά λοιπόν και τα όμοια περιμένουν τους ανθρώπους μετά τη γέννησή τους με το θάνατο, τι θέση έχει το πένθος, η μελαγχολία και η κατήφεια; Ας μας αποκριθεί τώρα αυτός που παρατηρεί τη φύση των πραγμάτων, αν θεωρεί προτιμότερο να κάνει σφάλμα στην διάκριση του καλού με τα σωματικά αισθητήρια από το να ατενίζει με γυμνά τα μάτια της ψυχής την ίδια την αλήθεια των πραγμάτων. Γιατί εδώ μια ανάγκη πιέζει την ψυχή να υποδουλώνεται σε ξένη κρίση

στην αντίληψη για το καλό. Επειδή δηλαδή η τέλεια δύναμη της ψυχής δεν μπορεί ακόμα να χωρέσει σε σώμα νηπίου, ενώ η λειτουργία των αισθητηρίων εκδηλώνεται τέλεια ευθύς με τη γέννηση του βρέφους, γι' αυτό το λόγο η αίσθηση προλαβαίνει τη σκέψη στη διάκριση του καλού και η ψυχή δέχεται αβασάνιστα αυτό που ήδη φάνηκε στα αισθητήρια και θεώρησαν πως είναι καλό και το αποδέχτηκαν πρώτα με τη συνήθεια, επειδή πείσθηκε ότι καλό είναι εκείνο για το οποίο θα συγκατατεθεί πρώτη η αίσθηση, θεωρώντας το ως καλό σε κάποια χρώματα και χυμούς και τέτοιες φλυαρίες. Όταν αυτά δεν έρχονται στην επιφάνεια μετά την έξοδο της ψυχής από το σώμα, ανάγκη πάσα να φανερωθεί στην ψυχή το αληθινά αγαθό με το οποίο έχει φυσική οικειότητα. Ούτε η όραση θα δελεαστεί πια από το ωραίο χρώμα, αφού δεν υπάρχουν πια τα μάτια, ούτε θα υπάρξει κλίση της προαίρεσης σε κάτι άλλο από όσα προκαλούν ηδονή και στα αισθητήρια, καθώς θα έχει ατονήσει κάθε σωματική αίσθηση και η φύση θα απολαύσει το δικό της αγαθό **αγγίζοντας ανεμπόδιστα την νοερή ενέργεια του νοητού κάλλους χωρίς μεσολάβηση ύλης και σώματος**, πράγμα που δεν έχει ούτε χρώμα ούτε σχήμα ούτε διάσταση ούτε ηλικία, αλλ' εκείνο που ξεπερνά κάθε φαντασία και στοχασμό.

Τι θα πει λοιπόν κάποιος που δυσανασχετεί για την παρούσα ζωή; ¨Για ποιο σκοπό και στη θέση τίνος άλλου μας δόθηκε το σώμα, αν αποδείχτηκε ότι η ζωή χωρίς αυτό είναι καλύτερη;¨ Θα απαντήσουμε σ' αυτόν ότι δεν είναι μικρό το κέρδος που βγάζουν κι από αυτά όσοι μπορούν ν' αποβλέπουν στο σύνολο της οικονομίας της φύσης. Γιατί είναι αληθινά μακάριος εκείνος ο βίος των αγγέλων που δε χρειάζεται καθόλου το σωματικό βάρος. Ωστόσο και **αυτή η ζωή δεν είναι ατελέσφορη** ως προς εκείνη. Γιατί **η παρούσα ζωή γίνεται δρόμος προς αυτό που ελπίζομε**, πράγμα που μπορούμε να δούμε στα φυτά. Σ' αυτά ο καρπός αρχίζοντας από το άνθος, προχωρεί και γίνεται καρπός κι ας μην είναι το άνθος καρπός. Αλλά και τα σιτηρά φυτρώνοντας από τους σπόρους δε φαίνονται αμέσως στα στάχυα, αλλά το γέννημα είναι πρώτο χόρτο, και τότε ωριμάζει ο καρπός ψηλά στο στάχυ. Ο γεωργός όμως δεν κατηγορεί την αναπόφευκτη αυτή περίοδο και ακολουθία ρωτώντας γιατί προηγείται το άνθος από τον καρπό ή για ποιο σκοπό το χόρτο βγαίνει πρώτο από το σπόρο, αφού και το λουλούδι φυλλορροεί και το χόρτο ξηραίνεται και διαλύεται χωρίς να βοηθά καθόλου στη διατροφή του ανθρώπου. Γιατί γνωρίζει αυτός που παρατηρεί τα θαυμάσια της φύσης ότι δεν υπάρχει άλλος τρόπος να τελειοποιηθεί ο καρπός από το σπόρο και το χόρτο, αν δεν προετοιμάζει το δρόμο για την τελειοποίησή του αυτή η τεχνική κατά κάποιο τρόπο ακολουθία. Επειδή δηλαδή το χόρτο που βλαστάνει πρώτο από τα σπέρματα δε χρησιμεύει στην απόλαυσή μας, δεν είναι για το λόγο αυτό περιττό και ανώφελο ό,τι γίνεται. Γιατί όποιος χρειάζεται την τροφή αποβλέπει στη δική του εξυπηρέτηση, ο σκοπός όμως της φύσης δεν αποβλέπει σε τίποτε άλλο, αλλά πώς να οδηγήσει την καρποφορία με την κανονική σειρά στο ωρίμασμα.

Γι' αυτό πρώτα φυτρώνει στο έδαφος με πολύπλοκο σύστημα ριζών και μ' αυτές

τραβάει με την ικμάδα την κατάλληλη γι’ αυτό τροφή, έπειτα βγάζει το χόρτο (κάνοντας αυτή την από προκάλυμμα της ρίζας στη βλαβερή επίδραση του αέρα), που βέβαια δεν είναι καρπός αλλά αποτελεί μια υποβοήθηση και μια πορεία για την τελειοποίηση του καρπού. Καθαίρει πρώτα με τον εαυτό του τη δύναμη που κρύβει το σπέρμα (αποβάλλοντας η φύση σα να ήταν περίττωμα από τον καρπό το χόρτο), έπειτα γίνεται σκέπη της ρίζας για τη βλάβη του αέρα που προκαλείται από το κρύο και τη ζέστη. Κι όταν στο βάθος πια μέσα στις ρίζες ετοιμαστεί κρυφά ο σπόρος και δυναμώσει, τότε παραμελείται το χόρτο, επειδή δε χρειάζεται πια η ρίζα το προκάλυμμα˙ για να ψηλώσει η καλαμιά της δίνεται κάθε δύναμη και η φύση φιλοτεχνεί με κάποια μηχανική σοφία την όμοια με αυλό κατασκευή, της οποίας ο βλαστός είναι ευθυτενής και τυλιγμένος κυκλικά με αλλεπάλληλους χιτώνες. Γιατί πρέπει μ’ αυτούς, επειδή στην αρχή είναι το καλάμι υγρό και αδύνατο, να τρέφεται ζωσμένη γι’ ασφάλεια με τους ενδιάμεσους συνδέσμους. Κι αν ψηλώσει στο κανονικό της ύψος, τότε βγάζει η καλάμη και το θύσανό της, όταν ο τελευταίος χιτώνας μας φανερώνει από μόνος του το στάχυ, που μοιρασμένος σε πολλά σαν τρίχες άγανα κρύβει τον κόκκο που τρέφεται αφανώς στη βάση κάθε άγανου μέσα στις θήκες.

Αν λοιπόν ο γεωργός δεν αγανακτεί ούτε για τις ρίζες των σπόρων ούτε για το χόρτο που προβάλλει από το σπόρο ούτε για τα άγανα του σταχυού, αλλά στο καθένα από αυτά βλέπει μια απαραίτητη χρησιμότητα, που με αυτήν η φύση προχωρώντας με τέχνη οδηγεί τον καρπό στην τελείωσή του, ελευθερώνοντας τη γόνιμη δύναμη με την εγκατάλειψη όποιου άχρηστου, καιρός είναι και για σένα **να μην αγανακτείς που η φύση μας προχωρεί διαμέσου των αναγκαίων δρόμων προς το σκοπό της, αλλά να νομίζεις ότι ανάλογα με το γεγονός των σπόρων, αυτό που είναι κάθε φορά παρόν είναι οπωσδήποτε χρήσιμο και απαραίτητο, αλλά δεν είναι αυτό που για χάρη του γεννηθήκαμε**. Γιατί **δε λάβαμε ύπαρξη από το δημιουργό μας για να φτάσομε ως το έμβρυο ούτε η φύση έχει στόχο της τη ζωή του βρέφους ούτε αποβλέπει στις επόμενες ηλικίες που κάθε φορά μεταβαλλόμενη ντύνεται σαν να ήταν φορέματα αλλάζοντας με τον καιρό και τη μορφή της ούτε ακόμα αποβλέπει στη διάλυση του σώματος που έρχεται με το θάνατο. Όλα αυτά και τα όμοια είναι μέρη του δρόμου που βαδίζομε και ο σκοπός και το πέρας της πορείας ανάμεσα σ’ αυτά είναι η αποκατάσταση στο αρχικό, που δεν είναι τίποτε άλλο από την ομοίωση με τη θεότητα**. Και όπως στην εικόνα του σταχυού φάνηκε απαραίτητο για τη φύση του και το χόρτο που εμφανίζεται πρώτα, δεν γίνεται όμως γι’ αυτό η καλλιέργεια ούτε η ασχολία με τη γεωργία περιορίζεται στους χιτώνες και τα άγανα και στις καλαμιές και στους κόμπους της καλαμιάς, αλλά την ενδιαφέρει ο καρπός ο φαγώσιμος που προχωρεί με αυτά στην τελείωσή του, έτσι και **της ζωής το πέρας που προσδοκούμε είναι η μακαριότητα**, ενώ όσα βλέπομε τώρα γύρω από το σώμα, ο θάνατος, τα γηρατειά, η νεότητα, η νηπιακή ηλικία, η διάπλαση του εμβρύου, όλα αυτά είναι όπως κάποια χόρτα και άγανα και καλαμιές, πορεία δηλαδή και σειρά

και δύναμη της τελείωσης που ελπίζομε. **Σ' αυτήν αποβλέποντας αν σκέφτεσαι σωστά ούτε απέχθεια θα νιώσεις γι' αυτά, αλλά ούτε θα δεθείς με πάθος μαζί τους και θα τα επιθυμήσεις, ώστε ή να στενοχωριέσαι όταν χωρίζεσαι από αυτά ή να αυτομολείς στο θάνατο**.

Αν όμως πρέπει να προσθέσω στο λόγο μου κι αυτό, δεν είναι ίσως άχρηστο, κι ας φαίνεται πως είναι έξω από την ακολουθία του λόγου, ότι**η φύση μελετά σε κάθε περίπτωση το θάνατο και είναι δεμένος οπωσδήποτε ο θάνατος με τη ζωή που πορεύεται διαμέσου του χρόνου**. Γιατί καθώς η ζωή κινείται από τα περασμένα προς το μέλλον και ποτέ δεν τελειώνει στο προηγούμενο, είναι θάνατος αυτό που ακολουθεί δεμένο πάντοτε με τη ζωτική ενέργεια. Γιατί στον χρόνο που πέρασε σταματά οπωσδήποτε κάθε ζωτική κίνηση και ενέργεια. Επειδή λοιπόν ιδιαίτερο γνώρισμα του θανάτου είναι η απραξία και η αδράνεια κι αυτό ακολουθεί ασφαλώς πάντοτε την ζωτική ενέργεια, δεν είναι έξω από την αλήθεια να πούμε ότι**ο θάνατος είναι συνυφασμένος με τη ζωή** αυτή. Μπορεί και διαφορετικά να βρει κανένας ότι το νόημα αυτό αληθεύει ατράνταχτα για μας, αφού η ίδια η πείρα μας επιβεβαιώνει το δόγμα, ότι ο σημερινός άνθρωπος είναι ο ίδιος με το χθεσινό ως προς το σωματικό υπόβαθρο, αλλά πάντως ένα στοιχείο του νεκρώνεται διαπαντός και μυρίζει άσχημα και καταστρέφεται και αποβάλλεται από το κατασκεύασμα του σώματος σαν από κάποιο σπίτι. αποβάλλει δηλαδή η φύση τη δυσωδία των νεκρών και παραδίδει στη γη αυτό που έχει στερηθεί ήδη τη ζωτική δύναμη. Γι' αυτό κατά τον μεγαλόφωνο Παύλο «*πεθαίνομε καθημερινά*»15. Δε μένομε για πάντα οι ίδιοι μέσα στο ίδιο σπίτι του σώματος, αλλά γινόμαστε άλλοι κάθε φορά και με προσθήκη ή αποβολή μεταβαλλόμαστε πάντοτε σε νέο σώμα. Γιατί λοιπόν μας ξενίζει ο θάνατος, αφού αποδείχτηκε ότι **η ζωή της σάρκας είναι αδιάκοπη μελέτη θανάτου** και άσκησης; Κι αν αναφέρεις τον ύπνο και την εγρήγορση, πρόκειται πάλι για μια άλλη σύζευξη του θανάτου με τη ζωή, κατά την οποία σε όσους κοιμούνται σβήνουν οι αισθήσεις, ενώ η εγρήγορση πραγματοποιεί για μας την ανάσταση που ελπίζομε.

Αλλά με όσα είπαμε δεν διασαφηνίστηκε ακόμα το θέμα μας, επειδή το νόημα που ανέκυψε έτρεψε το λόγο μας σ' άλλη κατεύθυνση. Ας επιστρέψομε λοιπόν πάλι σ' αυτό που θέσαμε από την αρχή˙ ότι δηλαδή **ούτε η φύση του σώματος είναι άχρηστη στην ελπίδα των αγαθών που προσδοκούμε**. Γιατί, αν ήμαστε αυτό που γίναμε από την αρχή, οπωσδήποτε δε θα χρειαζόμαστε το δερμάτινο χιτώνα, επειδή θα είχαμε λαμπρή την ομοίωσή μας προς τη θεότητα. Και η θεία σφαγίδα που έλαμπε σ' εμάς στην αρχή δεν ήταν μια ιδιότητα σχήματος ή χρώματος, αλλά στολιζόταν και ο άνθρωπος με τα στοιχεία που θεωρούσε στο θείο κάλλος και απομιμόταν με την απάθεια, τη μακαριότητα και την αφθαρσία, τη χάρη του αρχετύπου. Επειδή όμως **με την απάτη του εχθρού της ζωής μας ο άνθρωπος απόχτησε εκούσια τη ροπή προς το κτηνώδες και το άλογο**, φαίνεται ίσως για όσους δεν εξετάζουν τα πράγματα χρήσιμη η απόσπαση από το χειρότερο και η

αναγκαστική μεταφορά προς το καλύτερο, για τον πλάστη όμως της φύσεως μας φάνηκε ασύμφορο και άδικο να μας προκαλέσει με τέτοια οικονομική τη ζημία του μέγιστου αγαθού μας.

Επειδή δηλαδή ο άνθρωπος έγινε όμοιος με το Θεό και μακάριος, τιμημένος με το αυτεξούσιο (γιατί η αυτεξουσιότητα και η ελευθερία είναι ιδιότητες της θείας μακαριότητας), το να μεταφερθεί υποχρεωτικά με τη βία σε άλλη κατάσταση αποτελούσε αφαίρεση του αξιώματος. Αν δηλαδή αποσπούσε την ανθρώπινη φύση με τη βία και τον καταναγκασμό από ό,τι της άρεσε, όταν είχε ορμήσει σύμφωνα με την αυτεξούσια κίνησή της σε πράγματα ανεπίτρεπτα, το γεγονός θα ήταν αφαίρεση του εξαίρετου αγαθού και αποστέρηση της ισόθεης τιμής (γιατί το αυτεξούσιο είναι ισόθεο). Για να παραμείνει λοιπόν και η εξουσία στον άνθρωπο και το κακό να διαγραφεί, η σοφία του Θεού βρήκε αυτόν τον τρόπο˙ ν' αφήσει δηλαδή τον άνθρωπο να κάνει ό,τι είχε θελήσει, ώστε, δοκιμάζοντας το κακό που επιθύμησε και διαπιστώνοντας με την πείρα τι έδωσε και τι πήρε, να επιθυμήσει και να πάρει τον αντίστροφο δρόμο θελληματικά προς τη θεία μακαριότητα, αποβάλλοντας από πάνω του σαν βαρύ φορτίο την εμπάθεια και την αναλογία, ή καθαιρόμενος στην παρούσα ζωή με προσοχή και φιλοσοφία ή μετά την αναχώρηση από εδώ με αναχώνευση μέσα στην καθαρτήρια φωτιά. Όπως δηλαδή ο γιατρός˙ κατέχοντας σύμφωνα με το επαγγέλμά του όλη την επιστήμη των ωφέλιμων και των βλαβερών συμβουλεύει το παιδί το σωστό, αλλά δεν μπορεί με τη συμβουλή του να εμποδίσει το μικρό στην ηλικία και στο νου να επιθυμήσει κάποιο δηλητηριώδη καρπό ή χόρτο. Επειδή όμως έχει κάθε είδους αντίδοτο, επιτρέπει στο παιδί να δοκιμάσει τα βλαβερά, ώστε με την εμπειρία των βλαβερών να καταλάβει τη χρησιμότητα της πατρικής συμβουλής κι αφού επιθυμήσει πάλι την υγεία με τα αντίδοτα να επαναφέρει το παιδί στην υγεία, που με την άτοπη επιθυμία των δηλητηρίων έχασε. Έτσι και **ο γλυκός και αγαθός Πατέρας της φύσης μας, που γνωρίζει τι μας ωφελεί και τι μας βλάπτει, έκανε γνωστό στον άνθρωπο το δηλητήριο και τον συμβούλεψε να μην το πάρει. Αλλά κι όταν νίκησε η επιθυμία του χειρότετου δεν του έλειψαν τα ωφέλιμα αντίδοτα, για να επαναφέρει με αυτά πάλι τον άνθρωπο στην αρχική του υγεία**.

Επειδή δηλαδή **ο άνθρωπος προτίμησε αυτή την υλική ηδονή αντί την ψυχική ευφροσύνη, θέλησε να τον συντρέξει στην ορμή του αυτή με το δερμάτινο χιτώνα, που του φόρεσε εξαιτίας της ροπής του στο χειρότερο** και που τα ιδιώματα της άλογης φύσης κατασκευάστηκαν φόρεμα της λογικής φύσης με τη σοφία εκείνου που οικονομεί τα καλύτερα από τα αντίθετά τους. γιατί, έχοντας εκείνος ο δερμάτινος χιτώνας όλες εκείνες τις ιδιότητες όσες είχε όταν περιέκλειε την άλογη φύση, τη φιληδονία, το θυμό, τη λαιμαργία, την απληστία και τα όμοια, ανοίγει δρόμο στην ανθρώπινη προαίρεση και γίνεται πεδίο της ροπής και προς τα δύο, της αρετής και της κακίας. **Μέσα σ' αυτά ζώντας ο άνθρωπος κατά την**

εδώ ζωή του, αν με την αυτεξούσια κίνησή του ξεχωρίζει ό,τι ιδιάζει στο άλογο και επιδιώκει για τον εαυτό του την κοσμιότερη ζωή, θα κάνει την παρούσα ζωή καθαρτήριο από την κακία που αναμίχθηκε σ' αυτόν και με το λογικό θα υποτάξει την αλογία. Αν πάλι κλείνει στην άλογη κλίση των παθών, αφού χρησιμοποιήσει ως συνεργό του στα πάθη το δέρμα των αλόγων, στη συνέχεια θα σκεφτεί διαφορετικά, δηλαδή προς το καλύτερο, **αντιλαμβανόμενος κατά την έξοδο από το σώμα τη διαφορά της αρετής προς την κακία, καθώς δεν θα μπορεί να μετάσχει στη θεότητα**, αφού η καθαρτήρια φλόγα δε θα έχει αποκαθάρει το ρύπο που έχει αναμιχθεί στην ψυχή.

Αυτά είναι που έκαναν απαραίτητη για μας τη χρήση του σώματος, με το οποίο και το αυτεξούσιο σώζεται αλλά και η επάνοδος πάλι στο αγαθό δεν εμποδίζεται. Με την περιοδική όμως αυτή διαδικασία δημιουργείται σ' εμάς θελληματικά η ροπή προς το καλύτερο και **μερικοί ήδη από εδώ με την ένσαρκη ζωή τους πραγματοποιούν με την απάθεια την πνευματική τους ζωή**. Τέτοιοι ακούμε πως έχουν γίνει οι πατριάρχες και οι προφήτες και οι σύγχρονοί τους και οι μεταγενέστεροι που με την αρετή και τη φιλοσοφία ανέτρεξαν στο τέλειο (εννοώ τους μαθητές και τους αποστόλους και τους μάρτυρες και όλους όσοι τίμησαν τη ζωή της αρετής κι όχι τον υλικό βίο, που, αν και είναι λιγότεροι στον αριθμό από το πλήθος εκείνων που γλιστρούν στο χειρότερο, **δίνουν σοβαρή μαρτυρία ότι είναι δυνατό να κατορθωθεί η αρετή και μέσα από τη σάρκα**). Ενώ οι άλλοι αποβάλλουν με την μετέπειτα ζωή με το καθαρτικό πυρ την προσκόλληση προς την ύλη κι επιστρέφουν θελληματικά με την επιθυμία των αγαθών στη χάρη που έχει από την αρχή αποκληρωθεί στη φύση μας. Γιατί η επιθυμία των αλλοτρίων δεν παραμένει για πάντα στη φύση μας, επειδή νιώθει καθένας πλησμονή και κόρο για ό,τι δεν είναι δικό του, και ό,τι δεν κοινώνησε η φύση μας από την αρχή και μόνον ό,τι είναι συγγενικό και ομόφυλο μένει για πάντα ποθητό κι αγαπητό16, όσο η ανθρώπινη φύση παραμένει αμετάβλητη. Αν όμως πάθει καμιά εκτροπή από προαίρεση κακή, τότε γεννιέται σ' αυτήν η επιθυμία των αλλοτρίων, που **η απόλαυσή τους ευχαριστεί όχι τη φύση αλλά το πάθος της φύσης**. Όταν αναχωρήσει το πάθος, αναχωρεί μαζί του και η παραφύση επιθυμία και γίνεται πάλι σ' αυτή ποθητό και κατάλληλο το δικό της, κι αυτό είναι το καθαρό και άυλο και ασώματο. Αυτό αν πει κανένας ότι ανήκει στη θεότητα που είναι πάνω από όλα, δε θα κάνει σφάλμα. Όταν προσβάλει τα μάτια τα σωματικά ένα ισχυρότερο ερέθισμα και θολώσει την οπτική τους ικανότητα, γνώρισμά τους γίνεται ο ζόφος, επειδή η παχιά σάρκα συγγενεύει με το σκότος˙ κι αν με κάποια θεραπεία δαπανηθεί το ρεύμα που ενόχλησε το πνεύμα, γίνεται πάλι οικείο και κατάλληλο το φως κι ενώνεται με την καθαρή και ολόλαμπρη κόρη. Με τον ίδιο τρόπο, επειδή κατάκλυσε η κακία την οπτική δύναμη της ψυχής σαν ένα ρεύμα με την απάτη του εχθρού, **ο λογισμός έκλινε θελληματικά προς το σκοτεινό βίο, επειδή με το πάθος έγινε οικείος με το ζόφο (**γιατί «*καθένας που πράττει φαύλα έργα μισεί το φως*», όπως λέει ο θείος λόγος17). Κι όταν εξαντληθεί το κακό από τα όντα και μεταβεί πάλι στο μην

ον, με ευχαρίστηση ο άνθρωπος βλέπει πάλι προς το φως, αφού έλειψε η αιτία που θόλωνε την καθαρότητα της ψυχής.

Με όσα ειπώθηκαν αποδείχθηκε πως **είναι αβάσιμο να μισούμε τη φύση της σάρκας˙ γιατί δεν συνδέεται μ' αυτήν η αιτία των κακών** , αλλιώς η δύναμή της θα εκτεινόταν σε όλα όσα έλαβαν το σωματικό βίο. Αλλά επειδή καθένας από όσους μνημονεύονται για την αρετή τους και μέσα στη σάρκα ήταν κι από την κακία απουσίαζε, είναι φανερό απ' αυτό ότι **δεν είναι το σώμα αίτιο των παθών, αλλά η προαίρεση που δημιουργεί τα πάθη** . Γιατί το σώμα κινείται σύμφωνα με τη δική του φύση και με όσα συντελούν στη σύσταση και τη διατήρησή του, προς αυτά προσαρμόζεται με τις ορμές του. Εννοώ το εξής μ' αυτό που λέω. Έχει ανάγκη από φαγητό και ποτό, ώστε το ποσό της δύναμης που δαπανήθηκε να συμπληρωθεί στο βαθμό που λείπει. Γι' αυτό ενεργοποιείται η όρεξη. Με τη διαδοχή πάλι όσων γίνονται η φύση του σώματος αθανατίζεται, ενώ είναι θνητή. Γι' αυτό προσφέρεται και σ' αυτή την ορμή το σώμα. Ακόμα εκτός από αυτά το σώμα έχει γίνει γυμνό από το επικάλυμμα των τριχών και γι' αυτό χρειαστήκαμε το ντύσιμο απ' έξω. Αλλά επειδή δεν μπορούσαμε ν' αντέξουμε στη ζέστη και στο κρύο και στη βροχή αναζητήσαμε τη σκέπη από τα σπίτια. Αυτά και τα όμοια, όποιος αντιμετωπίζει την ανάγκη λογικά, δέχεται καθένα από αυτά χωρίς προβλήματα κάνοντας όρο της όρεξης το σκοπό της χρήσης. Το σπίτι, το φόρεμα, τη συζυγική ζωή, την τροφή, με καθένα από αυτά αναπληρώνει την έλλειψη της φύσης.

Ο υπηρέτης όμως των ηδονών έκανε τις αναπόφευκτες ανάγκες δρόμους να περάσουν τα πάθη˙ αντί τροφής επιζητεί την τρυφή, αντί φορέματος προτιμά τον καλλωπισμό, αντί της απλής χρησιμοποίησης των σπιτιών την πολυτέλεια, αντί να κάνει παιδιά κυνηγά τις παράνομες και απαγορευμένες ηδονές. Γι' αυτό και η πλεονεξία μπήκε θορυβωδώς με ολάνοιχτες πύλες στην ανθρώπινη ζωή και η μαλθακότητα και η έπαρση και η αποχαύνωση και η κάθε είδους ασωτία και τα όμοια σαν κάποια χλωρά και ξεραμένα βλάστησαν κοντά στις αναπόφευκτες ανάγκες, επειδή η όρεξη ξεπέρασε τα όρια της ανάγκης και απλώνεται σ' επιδιώξεις σε τίποτε χρήσιμες. Τι κοινό έχουν με τη χρησιμότητα της τροφής τα σκαλισμένα ασημικά ποικιλμένα με χρυσό και πέτρες; Ή τι χρειάστηκε το φόρεμα τη χρυσή κλωστή και το πορφυρό χρώμα και τα υφασμένα σχέδια, που μ' αυτά απεικονίζουν πολέμους και θηρία και τα όμοια πάνω στους χιτώνες και τα πανωφόρια οι υφαντές και γεννούν σύμμαχό τους τη **νόσο της πλεονεξίας**; Γιατί, για να επιτύχουν τη δυνατότητα να τα κατασκευάσουν, προμηθεύονται τα υλικά γι' αυτά που επιθυμούν από την πλεονεξία. **Η πλεονεξία ανοίγει την είσοδο στην απληστία**, που είναι, κατά το Σολομώντα, το τρυπημένο πιθάρι που πάντα χρειάζεται νερό από αυτούς που το γεμίζουν και βρίσκεται πάνοτε άδειο.**Δεν είναι λοιπόν το σώμα που δίνει τις αφορμές των παθών, αλλά η προαίρεση δημιουργεί το σκοπό που επιδιώκομε, εκτρέποντάς μας στην επιθυμία των ανεπίτρεπτων.**

Ας μην κακίζουν λοιπόν οι απερίσκεπτοι το σώμα, με το οποίο η ψυχή μετά από αυτή τη ζωή, αφού μεταστοιχειωθεί με την αναγέννηση, **θα καλλωπιστεί προς το θεϊκότερο**, αφού **ο θάνατος αποκαθάρει τα περιττά και άχρηστα** στην απόλαυση της μέλλουσας ζωής. Γιατί αυτά με τα οποία ασχολείται τώρα δε θα του χρησιμεύσουν και στη μετέπειτα ζωή, αλλά θα γίνει σχετική και κατάλληλη για την απόλαυση της ζωής εκείνης η προετοιμασία του σώματός μας, αρμόδια για τη μετουσία των αγαθών. Εννοώ το εξής μ' αυτό που λέγω (γιατί είναι καλύτερα να διασαφηνίσω τι εννοώ με ένα γνωστό παράδειγμα). Ένας σβώλος από σίδερο χρησιμεύει στη σιδηρουργία και ακατέργαστος γίνεται αμόνι για τον τεχνίτη. Αλλά όταν χρειαστεί να μεταποιηθεί ο σίδερος σε ένα λεπτότερο αντικείμενο, τότε, αφού η φωτιά καθαρίσει μ' επιμέλεια το σβώλο, αποθέτει όλο το γεώδες και άχρηστο στοιχείο, που οι τεχνίτες της εργασίας αυτής το ονομάζουν σκουριά, και έτσι αυτό που κάποτε ήταν αμόνι, αφού λεπτοδουλεύτηκε έγινε ή θώρακας ή κάποιο άλλο λεπτό κατασκεύασμα, καθαρισμένος από αυτό το περιττό με το λιώσιμό του στη φωτιά, που όταν ήταν αμόνι δεν νομιζόταν περιττό για τη λειτουργία του αυτή. Γιατί συντελούσε κατά τι και η σκουριά στον όγκο του σιδήρου ανακατεμένη με το σβώλο. Αν λοιπόν έγινε αντιληπτό το παράδειγμά του, ας μεταφέρουμε στο νόημα που μας απασχολεί τη σκέψη που διατύπωσα στο παράδειγμα. Ποια είναι αυτή;**Η φύση του σώματός μας έχει πολλά στοιχεία παρόμοια με τη σκουριά, τα οποία στη ζωή αυτή συντελούν σε κάτι χρήσιμο, είναι όμως τελείως άχρηστα και ξένα για τη μακαριότητα που προσδοκούμε έπειτα από αυτήν. Αυτό λοιπόν που γίνεται με τη φωτιά στο σίδερο για να αποβάλει με το λιώσιμο όλο το άχρηστο στοιχείο, αυτό το πετυχαίνει το σώμα με το θάνατο, που απομακρύνει κάθε περιττό με τη διάλυση του θανάτου**. Γι' αυτούς που εξετάζουν με περίσκεψη είναι οπωσδήποτε φανερά ποια είναι αυτά τα στοιχεία από τα οποία αποκαθαίρεται το σώμα για αργότερα και που αν δεν είναι παρόντα κατά την παρούσα ζωή αποβαίνουν ζημία αυτού του βίου.

Πλην όμως θα τα αναφέρω κι εγώ με λίγα λόγια για χάρη της σαφήνειας. Ας υποθέσομε ότι αντί του βώλου έχομε την όρεξη που εκδηλώνεται φυσικά σε όλα και αντί της σκουριάς αυτά που η όρεξη ορέγεται˙ ηδονές και πλούτη και φιλοδοξίες και εξουσίες και θυμούς και περηφάνειες και τα όμοια. Όλων αυτών και των όμοιων τέλειο μέσο κάθαρσης είναι ο θάνατος. Από όλα αυτά αφού απογυμνωθεί και καθαρθεί, η όρεξη θα στρέψει την ενέργειά της προς το μοναδικό πλήρωμα της όρεξης, το επιθυμητό και αγαπητό, χωρίς να σβήνει καθόλου τις φυσικές τάσεις που υπάρχουν μέσα μας γι' αυτά, αλλά μεταποιώντας τις στην άυλη μετουσία των αγαθών. Εκεί στρέφεται ο ατελείωτος έρωτας της αληθινής ομορφιάς, εκεί η αξιέπαινη πλεονεξία για τους θησαυρούς της σοφίας, και η ωραία και καλή φιλοδοξία, που κατορθώνεται με την κοινωνία της βασιλείας του Θεού και το ωραίο πάθος της απληστίας που ουδέποτε χορταίνει με τα υπερκείμενα, ώστε να διακοπεί ο πόθος της ανάβασής του προς το αγαθό. Αφού λοιπόν μάθεις ότι στους καιρούς που πρέπει ο τεχνίτης του παντός θα ξαναχαλκεύσει το βώλο του σώματος «*σε όπλο*

χαράς»18 «*θώρακα δικαιοσύνης*», καθώς λέει ο Απόστολος, «*ξίφος του Πνεύματος*», και «*περικεφαλαία της ελπίδος*»19 και θα κατασκευάσει όλη την «*πανοπλία του Θεού*» 20, τότε να αγαπάς το σώμα σου σύμφωνα με το νόμο του Αποστόλου που λέει «*κανένας δε μίσησε το σώμα του*» 21.

Πρέπει να αγαπούμε το σώμα που έχει καθαρθεί κι όχι τη σκουριά που αποβάλλεται. Γιατί είναι αλήθεια, όπως λέει ο λόγος του Θεού, ότι «*αν η επίγεια σκηνή της κατοικίας μας διαλυθεί, τότε θα τη βρούμε να έχει γίνει οικοδομή από το Θεό, σπίτι αχειροποίητο αιώνιο στον ουρανό*» 22, άξιο να είναι «*πνευματικό κατοικητήριο του Θεού*» 23. Κι ας μη μου περιγράψει κανένας το χαρακτήρα και το σχήμα και την όψη του αχειροποίητου εκείνου σπιτιού, όπως κάνομε με τους χαρακτήρες που φανερώνονται τώρα σ’ εμάς και μας ξεχωρίζουν από τους άλλους με τα ιδιαίτερα γνωρίσματά τους. Γιατί δεν εξαγγέλλουν σ’ εμάς τα θεία λόγια τη θεία ανάσταση μόνο, αλλά η θεία Γραφή μας εγγυάται και ότι πρέπει όσοι ανακαινίστηκαν με την ανάσταση ν’ αλλάξουν 24. Γι’ αυτό είναι απόλυτη ανάγκη να μείνει κρυμμένο και ν’ αγνοείται εντελώς σε τι θ’ αλλάξομε, επειδή στη ζωή αυτή δε βλέπομε κανένα παράδειγμα για όσα ελπίζομε. Τώρα κάθετι παχύ και σκληρό έχει από τη φύση του τη φορά προς τα κάτω, ενώ**τότε το σώμα μας θα μεταποιηθεί να τείνει προς τα άνω**, αφού έτσι είπε ο λόγος, ότι μετά την αλλαγή της φύσης σε όλα εκείνων που θα ξαναλάβουν ζωή με την ανάσταση «θα αρπαχθούμε μέσα σε σύννεφα για να προϋπαντήσουμε τον Κύριο στον αέρα και έτσι θα είμαστε πάντα μαζί με την ασώματη φύση όσοι μεταστοιχειώθηκαν σε θεϊκότερη κατάσταση, είναι οπωσδήποτε βέβαιο ότι και οι λοιπές ιδιότητες του σώματος συμμεταβάλλονται προς το θεϊκότερο, το χρώμα, το σχήμα, το περίγραμμα και όλα τα άλλα. Γι’ αυτό δε νομίζομε καθόλου απαραίτητο να θεωρούμε σ’ αυτούς που άλλαξαν με την ανάσταση τη διαφορά αυτή, που έλαβε η φύση υποχρεωτικά για ν’ ακολουθήσουν οι επιγινόμενοι (ούτε βέβαια μπορούμε ν’ αποφανθούμε με σαφήνεια ότι δε θα υπάρχει, επειδή αγνοούμε ποια μορφή θα πάρουν μετά την αλλαγή). Ότι όμως το γένος όλων θα είναι ένα, όταν γίνομε όλοι ένα σώμα Χριστού έχοντας όλοι την ίδια σφραγίδα, δεν αμφιβάλλομε, αφού λάμπει σ’ όλους εξίσου η θεία εικόνα. Τι όμως νέο θ’ αποκτήσομε στη θέση των ιδιοτήτων αυτών κατά την αλλαγή της φύσεως, σε βεβαιώνω πως είναι πάνω από εικασία που μπορούμε να κάνομε.

Αλλά για να μην αφήσω το λόγο μου γι’ αυτά ατελείωτο, λέγω τούτο˙ αφού η διαφορά του αρσενικού και θηλυκού δε μας βοηθά παρά μόνο για την παιδοποιΐα, μπορούμε ίσως να φανταστούμε σ’ ένα βαθμό ικανοποιητικό την υποσχεμένη σχετικά ευλογία του Θεού για τους αγαθούς, ότι δηλαδή η γεννητική δύναμη της φύσης θα περάσει στην υπηρεσία της γέννησης εκείνης, στην οποία έλαβε μέρος ο Ησαΐας λέγοντας˙ «*από το φόβο σου, Κύριε συλλάβαμε, νιώσαμε τις ωδίνες του τοκετού και γεννήσαμε˙ κυοφορήσαμε το πνεύμα της σωτηρίας σου επάνω στη γη*» 26. Αν ήταν ωφέλιμη η γέννηση αυτή και η τεκνογονία γίνεται αιτία σωτηρίας, όπως λέει ο Απόστολος 27, δε σταματά ποτέ να γεννά το Πνεύμα της σωτηρίας αυτός που μια

φορά με αυτήν τη γέννηση γέννησε για τον εαυτό του το πλήθος των αγαθών. Αλλά και στη μορφή που πήραμε αν αναφερθεί κανένας, ότι δηλαδή θα έχομε την ίδια πάλι κατά την αναβίωσή μας, ούτε αυτό δεν είμαι έτοιμος να σκεφτώ, αν είναι έτσι ή αλλιώς.

Είτε λοιπόν λέει κάποιος ότι η αναβίωσή μας θα γίνει με την ίδια μορφή που έχομε, ο λόγος μας θα βρεθεί σε πολλή αμηχανία, επειδή κατά το είδος της μορφής του δεν παραμένει πάνοτε ο άνθρωπος ίδιος με τον εαυτό του, αφού τον μεταπλάθουν οι ηλικίες και τα παθήματα σε διαφορετική κάθε φορά μορφή. Άλλη βέβαια μορφή παίρνει το νήπιο και το παιδί, άλλη ο έφηβος, ο άνδρας, ο μεσήλικας, ο περήλικας, ο γηραλέος, ο γέρος. Από αυτές τις ηλικίες καμιά δεν είναι ίδια με την άλλη. Αλλά κι αυτός που πήρε με τον ίκτερο το χρώμα της σκουριάς κι αυτός που φούσκωσε από τον υδρώπικα κι αυτός που στέγνωσε από την αδυναμία κι αυτός που έγινε πολύσαρκος από κάποια καλή λειτουργία, ο χολερικός, ο αιματώδης, ο φλεγματικός 28, καθένας από αυτούς παίρνει τη μορφή που αντιστοιχεί στην κακή λειτουργία που επικρατεί. Ούτε είναι καλό να σκεφτούμε ότι αυτά παραμένουν μετά την αναβίωσή μας, αφού η αλλαγή **τα μεταβάλλει όλα προς το θεϊκότερο**, ούτε είναι εύκολο για μας να φανταστούμε ποια ωραία μορφή θα λάβομε, αφού πιστεύομε ότι τα αγαθά που ελπίζομε ότι μας περιμένουν υπερβαίνουν κάθε μάτι και ακοή και διάνοια. Ή ίσως δε θα κάνει καθόλου λάθος κάποιος αν πει ότι το είδος με το οποίο αναγνωρίζομε κάτι είναι η όποια ιδιότητα των ηθών. Όπως δηλαδή τώρα η μικρή παραλλαγή των στοιχείων που υπάρχουν μέσα μας δημιουργούν τις διαφορές των χαρακτήρων σ’ εμάς, αφού το ιδιαίτερο της μορφής παίρνει σχήμα και χρώμα ανάλογα με τον πλεονασμό ή την ελάττωση των αντίστοιχων στοιχείων, έτσι νομίζω ότι αυτά που διαφοροποιούν τότε τη μορφή καθενός δεν είναι τα στοιχεία αυτά, αλλά τα ιδιώματα της κακίας ή της αρετής, που η κάποια ανάμιξη μεταξύ τους κάνει να δημιουργείται το είδος τέτοιο ή αλλιώτικο, τέτοιο σχεδόν που γίνεται και στην παρούσα ζωή, όταν η εξωτερική όψη του προσώπου φανερώνει την κρυμμένη διάθεση της ψυχής, από την οποία αναγνωρίζομε εύκολα αυτόν που κατατρώγεται από λύπη, ποιος είναι φουντωμένος από θυμό, ποιος λιώνει από την επιθυμία, και τα αντίθετα πάλι, το χαρούμενο, τον ήρεμο και ποιον στολίζει το σεμνό χαρακτηριστικό της φρόνησης.

Όπως λοιπόν κατά την παρούσα ζωή η όποια διάθεση της καρδιάς γίνεται μορφή και το πάθος που βρίσκεται στην ψυχή απεικονίζεται στην όψη του ανθρώπου, έτσι νομίζω ότι, αν η φύση των ανθρώπων μεταβληθεί στο θεϊκότερο, ο άνθρωπος παίρνει συγκεκριμένη μορφή στο ήθος και δε φαίνεται αλλιώτικος από ό,τι είναι, αλλά όποιος είναι στην πραγματικότητα τέτοιο και τον βλέπομε, όπως το σώφρονα, το δίκαιο, τον πράο, τον καθαρό, τον άνθρωπο της αγάπης, το φιλόθεο κι από αυτούς πάλι ή αυτόν που έχει όλα τα αγαθά ή αυτόν που κοσμείται από ένα μόνο ή αυτόν που συγκεντρώνει τα περισσότερα ή αυτόν που υστερεί στο ένα αλλά πλεονεκτεί στο άλλο. Γιατί από αυτά και τα παρόμοια ιδιώματα όσα καλά κι όσα χειρότερα,

παρατηρούμε πως οι άνθρωποι χωρίζονται καθένας από τους άλλους ανθρώπους σε διάφορα είδη, ώσπου να καταργηθεί ο έσχατος εχθρός, όπως λέει ο Απόστολος 29, και να εκδιωχθεί η κακία από όλα τα όντα και ν' αστράψει πάνω σε όλους το**θεϊκό κάλλος**, το οποίο **στην αρχή είχε πάρει η μορφή μας**. Και αυτό είναι φως και καθαρότητα και αφθαρσία και ζωή και αλήθεια και τα παρόμοια, γιατί δεν είναι παράδοξο να είμαστε και να φαινόμαστε τέκνα της ημέρας και του φωτός, αφού το φως και η καθαρότητα και η αφθαρσία δε θα βρεθούν να έχουν καμιά παραλλαγή ούτε διαφορά ως προς την ομοιογένεια. Αλλά σε όλους θα λάμψει μια χάρη, όταν γίνουν υιοί του φωτός 30 και λάμψουν όπως ο ήλιος, σύμφωνα με τον αψευδή λόγο του Κυρίου 31. Αλλά και το ότι όλοι θα τελειωθούν μέσα στο ένα 32, με το ότι θα φανερωθεί σε όλους μία και η αυτή χάρη, γιατί θα αντιδωρίζει καθένας στον διπλανό του την ίδια ευφροσύνη. Και από το γεγονός αυτό καθένας που χαίρεται βλέποντας το κάλλος του άλλου και του ανταποδίδει τη χαρά και καμιά κακία δε θα μεταμορφώσει την όψη τους σε τύπο αποτροπιαστικό.

Αυτά μου είπε ο νους μου παίρνοντας τη θέση εκείνων που έχουν πεθάνει και υποκρινόμενος όσο γίνεται τις φωνές εκείνων. Εγώ όμως με τη φωνή του μεγάλου Παύλου θα σας διατυπώσω τη **συμβουλή του στους βαρυπενθούντες** ότι «*δε θέλω, αδελφοί μου, να έχετε άγνοια για τους νεκρούς, για να μη νιώθετε την ίδια λύπη μ' εκείνους που δεν έχουν ελπίδα*» 33.

Αν λοιπόν έχομε μάθει κάτι αξιοπρόσεκτο για τους νεκρούς από όσα πνευματικά είπαμε γι' αυτούς, **ας μην ανεχτούμε αυτή την ταπεινή και δουλική λύπη**. Αν πρέπει να λυπηθούμε, ας προτιμήσομε τη λύπη εκείνη την αξιέπαινη και ενάρετη. Όπως δηλαδή το ένα μέρος της ηδονής είναι κτηνώδες και άλογο και το άλλο καθαρό και άυλο, έτσι και το αντίθετο της ηδονής διαστέλλεται σε κακία και αρετή. Υπάρχει και ένα είδος πένθους άξιο επαίνου και που δεν είναι άχρηστο στην απόκτηση της αρετής, που είναι αντίθετο σ' αυτή την άλογη και δουλική θλίψη. Γιατί αυτός που θα νιώσει αυτή τη θλίψη θα κατηγορήσει έπειτα τον εαυτόν του ότι βγήκε έξω από τα πρέποντα, όταν νικήθηκε από το πάθος. Το άξιο επαίνου όμως πέθνος δε φέρνει μεταμέλεια και ντροπή για την φανερή σκυθρωπότητα σε όσους μ' αυτό κατορθώνουν το βίο της αρετής. Γιατί **πενθεί αληθινά όποιος λάβει συναίσθηση για τα αγαθά εκείνα από τα οποία έχει ξεπέσει, αντιπαραθέτοντας αυτή τη θνητή και βρωμερή ζωή με την αθάνατη εκείνη μακαριότητα, που ήταν στην διάθεσή του πριν κάνει χρήση της εξουσίας στο κακό˙** και όσο περισσότερο βαρύ γίνεται το πένθος για τη ζωή αυτή, τόσο περισσότερο επιταχύνει για τον εαυτόν του την απόκτηση των αγαθών που ποθεί. Γιατί η συναίσθηση ότι έχει υποστεί ζημία στο καλό γίνεται έναυσμα της προσπάθειας για το ποθούμενο.

Αφού λοιπόν υπάρχει και κάποιο πένθος σωτήριο, όπως έδειξε ο λόγος, ακούστε όσοι φέρεστε ασυλλόγιστα προς το πάθος της λύπης˙ **δεν εμποδίζω τη λύπη, αλλά υποδεικνύω την ωφέλιμη λύπη και όχι την καταδικαστέα**. Να μην σας

κυριεύει λοιπόν η λύπη που δοκιμάζει ο κόσμος και που προετοιμάζει το θάνατο, όπως λέει ο Απόστολος 34, αλλά τη λύπη που οδηγεί στο Θεό, που το τέλος της είναι η σωτηρία της ψυχής. Τα δάκρυα που χύνονται για τους κεκοιμημένους γι' αυτόν που κάνει κακή χρήση του χρήσιμου. Γιατί, αν **αυτός που έκανε τα πάντα με σοφία έβαλε μέσα μας το λυπηρό αυτό συναίσθημα, για να γίνει το μέσο κάθαρσης από την κακία που μας είχε προκαταλάβει και εφόδιο για τη μετουσία των αγαθών που ελπίζομε, ίσως αυτός που χύνει μάταια κι ανώφελα δάκρυα θα κατηγορηθεί από τον ίδιο τον Κύριό του** , σύμφωνα με τον ευαγγελικό λόγο 35, ως οικονόμος κακός που διασκορπά άχρηστα τα πλούτη που του έχουν εμπιστευθεί. Γιατί ό,τι χρησιμεύει για το καλό είναι πλούτος, που λογαριάζεται μαζί με τα πολύτιμα κειμήλια.

Δε θέλω λοιπόν, αδελφοί μου, ν' αγνοείτε αυτά που έχομε διδαχτεί για τους νεκρούς και οτιδήποτε άλλο δίδαγμα αποκαλύπτει το άγιο Πνεύμα στους πιο τέλειους, «*για να μη νιώθετε τη λύπη που νιώθουν οι άλλοι, που δεν έχουν ελπίδα*» 36. Γιατί μόνο οι άπιστοι περιορίζουν στην παρούσα ζωή τις ελπίδες της ζωής, και γι' αυτό θεωρούν ότι ο θάνατος είναι ίσος με συμφορά, επειδή αυτοί δεν ελπίζουν αυτό που πιστεύομε εμείς. Ενώ εμείς που έχομε πιστέψει στο μεγάλο βεβαιωτή της ανάστασής μας από τους νεκρούς, στον ίδιο τον Κύριο όλης της κτίσης, που γι' αυτό και πέθανε κι αναστήθηκε, για να πιστοποιήσει με την πράξη το λόγο του για την ανάσταση, δεν αμφιβάλλομε καθόλου για την ελπίδα των αγαθών, και **όταν υπάρχει η ελπίδα δε θα έχει θέση η λύπη γι' αυτούς που έφυγαν**. Και **ο Θεός και Κύριός μας Ιησούς Χριστός, αυτός που παρηγορεί τους ταπεινούς, θα παρηγορήσει τις καρδιές σας και θα τις στηρίξει στην αγάπη του με την ευσπλαχνία του** . Γιατί δική του είναι η δόξα στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Α' Τιμ. 2,2.
2. Β' Κορ. 13,13.
3. Πλάτωνος Πολιτεία 514 ε.
4. Εβρ. 12,22.
5. Ματθ. 5,8.
6. Δευτ. 15, 9.
7. Β' Κορ. 4, 16.
8. Α' Κορ. 15, 42 και 53 ε.
9. Β' Κορ. 4, 18.
10. Παρμ. 13, 10.
11. Γεν. 1, 27.

12. Δευτ. 6, 5.
13. Β’ Κορ. 12, 4.
14. Ψαλμ. 33, 9.
15. Α’ Κορ. 15, 31.
16. Αριστ. Ηθ. Νικ. Η 13 (1153 α22).
17. Ιω. 3, 20.
18. Ψαλμ. 5, 13.
19. Εφ. 6, 14˙ 17.
20. Εφ. 6, 11˙ 13.
21. Εφ. 5, 29.
22. Β’ Κορ. 5, 1.
23. Εφ. 2, 22.
24. Α’ Κορ. 15, 51.
25. Α’ Θεσ’. 4, 17.
26. Ησ’. 26, 18.
27. Α’ Τιμ. 2, 15.
28. Οι ανθρώπινοι χαρακτήρες βάσει της χολής, αίματος, φλέγματος.
29. Α’ Κορ. 15, 26.
30. Ματθ. 13, 43.
31. Εφ. 5, 8. Α’ Θεσ’. 5,5.
32. Ιω. 17, 21.
33. Α’ Θεσ’. 4, 13.
34. Β’ Κορ. 7, 10.
35. Λουκά 16, 1 ε.
36. Α’ Θεσ’. 4, 13.

(Πηγή: orp.gr. Η/Υ επιμέλεια: Ελένης Χρήστου, Σοφίας Μερκούρη)